

HLAPCI

DOMAČE BRANJE

Kazalo

1.1 Motto drame

Uvodni motto je vzet iz Shakespearove drame Hamlet. Gre pa takole:

Namen umetnikov je bil od nekdanj, je, ter ostane, da naravi tako rekoč drži ogledalo: kaže čednosti nje prave črte, sramoti nje pravo obličje, stoletju in telesu časa odtis njega prave podobe.

Takoj lahko ugotovimo Cankarjev namen, ki ga je želel izraziti z dramo Hlapci. Menim, da je poskušal prikazati »pravi obraz« slovenskega ljudstva in mu na literarni način pokazati, v kakšnih zmotah živi.

Motto so razumeli le predstavniki oblasti, zato je imel Cankar tudi nekaj težav. Ljudstvo je bilo po nekaterih besedah takrat še preveč »topo«, vendar so se kasneje razmere spremenile (na bolje) in začeli s(m)o spoznavati pravo vrednost Cankarjeve drame.

Hlapci so bili prvič uprizorjeni šele po Cankarjevi smrti, leta 1919. Kje? Najprej v Trstu, zatem pa v Mariboru in Ljubljani.

Naslov drame je izredno zanimiv in najbrž zelo premišljeno izbran. Cankar je želel označiti podložno ljudstvo. Šlo je za kritiko tedanje družbe. Kritika pa naj bi bila usmerjena tako, da bi se je ljudje zavedali in poskušali to popraviti, vendar namen ni bil popolnoma dosežen.

1.2 Prvo dejanje

Osebe:

German;

Anka;

Minka;

Geni;

Lojzka;

Komar;

Župan;

Hvastja;

Nadučitelj;

Zdravnik;

Mlad študent;

Poštar;

Župnik.

V prvem dejanju se predstavijo že skoraj vse dramske osebe. Župnik, se le pojavi in ne reče nič, saj je v njegovem položaju vsaka beseda nepotrebna. Zato pa ima toliko večjo vlogo v drugem delu.

1.3 Predstavitev oseb

Cankar nam predstavi nekaj učiteljev (German, Komar, Hvastja) in učiteljic (Minka, Geni, Lojzka). Spadajo v višji družbeni sloj, ki je koliko toliko izobražen (kar je logično, saj skrbi za izobrazbo ljudstva). Tu je še Anka, županov hči, v katero je zaljubljen German, župan, nadučitelj, zdravnik in poštar, ki nimajo kakšne posebne vloge, temveč le zagovarjajo nov politični sistem, ki naj bi zavladal po volitvah, vendar se to (žal?) ne zgodi.

Na koncu prvega dejanja se pojavi tudi župnik, ki ga Cankar zelo dobro predstavi. »Visok, rejen, ponosen. Prav počasi gre preko odra na verando. Vsi mu hite nasproti in se mu klanjajo, on pa le milostno odzdravlja.« Vidimo lahko, da je imela duhovščina velik pomen v tedanji družbi in nihče (razen Germana) se ji ni želel zameriti, saj je vedel, da to pomeni težave.

1.4 Tema, mnenja posameznikov

Tema prvega dejanja so volitve. V mestu namreč volijo in s tem odločajo, v kakšnem sistemu bodo živeli v prihodnosti. Velika večina jih je proti duhovščini, zanje se zavzemata le Hvastja in Lojzka, dva izmed učiteljev.

1.5 Komar in njegov govor

Komarjev prihod na oder je zelo »nastopaški«. Prepričan je v zmago. Nasprotuje vsem, ki so v kakršnih koli dvomih. Pove, da je srečal župnika in da je takoj z njegovega obraza razbral, kako slabo gre njemu, zato je seveda bliskovito sklepal, da je zmaga neizbežna. Kasneje pa vidimo, da se je presneto zmotil...

1.6 Novica o izidu volitev. Reakcije.

Novico jim sporoči vaški poštar. Pride in pove, da je vse »črno«. Reakcija ostalih je za nepoznavalca razmer nepričakovana. Eden za drugim se uklonijo in začnejo razglabljati, da ja takšna pač volja ljudstva in da proti temu ne morejo nič, zato je najbolje, da jih pač podprejo. Edini, ki ostaja pri svojih prepričanjih, je Jerman.

1.7 Didaskalije na koncu prvega dejanja

V didaskalijah nam dramatik opiše »veličastni« prihod župnika na mesto dogajanja. Vsi stečejo k njemu, se naredijo pohlevne in se mu klanjajo. Trden ostane le Jerman, ki ga vse skupaj ne gane preveč, temveč v njem vzbudi le nekakšen gnus do preostalih, ki so se tako hitro vdali. Njegov nemi pogled z župnikom pomeni začetek spora, ki je kasneje prerasel v izgon, seveda Jermanov.

1.8 Vloge slovničnih značilnosti

Posebno po razglasitvi rezultatov volitev je Cankar uporabil mnogo zamolkov, ki prinesejo neko posebno monotono vzdušje. Vsi v premišljevanju govorijo le tisto, kar se jim zdi politično korektno in jim po njihovem mnenju ne more škodovati. posebnost je Anka, ki je rezultati volitev pravzaprav ne zanimajo, temveč živi le za ples, ki naj bi bil po volitvah.

2.1 Prizorišče dogajanja v drugem dejanju

Prizorišče dogajanje je šolska knjižnica. Zaseben ali javen prostor? Težko reči... Knjižnice so ponavadi javen prostor, toda ta je šolska in zato dopušča le omejen dostop redkemu številu ljudi (še posebej na prehodu iz devetnajstega v dvajseto stoletje).

2.2 Odnosi med učitelji

V drugem dejanju se odnosi med večino ljudi bistveno spremijo. Hvastja, ki ga prej nihče ni maral in so ga vsi zasmehovali, ker je »navijal« za duhovščino, sedaj postane eden izmed najbolj priljubljenih sogovornikov (vendar le za prilizovanje). Komarjev odnos do njega se povsem spremi. Če ga je prej nenehno zafrkaval, se sedaj celo spusti na kolena pred njega in ga prosi odpuščanja. Ta del zelo dobro prikaže odnose v družbi, ki so temeljili predvsem na skrbi za lastno življenje in zgajene odnose z vodilnimi predstavniki družbe.

2.3 Čakanje na župnika

Celotni učiteljski zbor (razen Jermana) se zbere v šolski knjižnici. Nekateri se delajo, da so tja zašli čisto slučajno. Komar in nadučitelj iz knjižnice spravljata vse knjige, ki bi lahko »škodile izobrazbi«, med njimi, zanimivo, tudi Cankarja. Kmalu pa postane jasno, zakaj so se zbrali. Čakajo na župnika. Vsi bi se mu radi pokazali, kako nabožni in »pravilni« so postali.

2.4 Župnikov prihod

Župnik vstopi z besedami *Hvaljen bodi Jezus Kristus!* in ostali mu takoj in brez premišljanja odgovorijo. Nato se začne opravičevanje za pretekle dogodke in prilizovanje bivših grešnikov (ki so še vedno grešniki, le da sedaj grešijo »po zakonu«). Župnik se seveda spomni, kakšni so bili še pred dnevi in jih zato tudi posredno okara. Najbolj »pridno« se želi pokazati Minka, ki sicer zamudi, a vstopi z besedami *Hvaljen bodi Jezus Kristus! Oprostite, častiti gospod župnik, ker zamujam, a bila sem pri spovedi.* Njeno hitro spreobrnjenje kaže na pokvarjenost njene duše, kar je župniku jasno, a tega ne pove naglas.

2.5 Kako razumeš župnikove besede

Kaj je želel župnik povedati v svojem stavku *...učitelj, ostani za svojim plotom, za tistim, ki sta mu ga postavila cerkev in ljudstvo...?* Mislím, de je tako posredno želel sporočiti učiteljem, da je za vse skupaj najbolje, da se ravnajo po cerkveni volji in volji oblasti (kar je takrat pomenilo isto), pa se ne bo nobenemu zgodilo nič hudega in vsi bodo zadovoljni.

2.6 Konflikt med Jermanom in župnikom

Njun konflikt počasi prerašča v vrhunec. Jerman zamudi na srečanje, vendar vseeno vstopi vedro in ponosno. Župnik mu pripravlja dolge in monotone govore, ki jih Jerman praviloma prekinja s svojimi medklici. Nekoliko je razburjen, zato svoje nasprotovanje izraža s preprostimi besedami. Župnik Jermanovo šibko točko najde, ko mu omeni njegovo mati. Jermanu se to zdi kot zmerljivka, zato je zelo razburjen. Od tedaj naprej si nista več enaka, saj se je Jerman spustil pod nivo in priznal, da ima šibke točke, kar pomeni nekakšno zmagoslavje župnika.

3.1 Kraj dogajanja v tretjem dejanju

Tretje dejanje se dogaja v Jermanovi izbi. Kalander (kovač) in Jerman se pogovarjata o društvu naprednih ljudi, v katerem sta očitno ostala sama, brez pomoči drugih. Ostali so si našli nesmiselne izgovore, saj si ne želijo težav pri oblasteh.

3.2 Jermanova mati

V sobi je pravzaprav tudi Jermanova mati, le da je njena izba za zaveso. Jermanu in Kalandru prinese nekaj hrane. Vidimo, da se je tudi ona spreobrnila in je naklonjena cerkvi. V to poskuša prepričati tudi sina. Pove mu, da bo kmalu umrla in naj njej na ljubo ne »zavrže Boga«.

3.4 Jermanova dilema

Na eni strani lahko opazujemo njegov odnos do matere, ki jo ima zelo rad. Mati si želi, da bi se tudi Jerman spreobrnil in tako ne bi imel več težav. Toda Jerman je odločen mož, ki se odloči vztrajati pri svoji odločitvi. Želi si, da bi poučeval ljudi, tudi za ceno izгона iz mesta in odhoda v nedostopne hribe, od koder ponavadi ni vrnitve, saj oblasti preprosto pozabijo nate.

4.1 Kraj dogajanja v četrtem dejanju

V četrtem dejanju se drama odvija v vaški krčmi. Zberejo se štirje. Jerman, Kalandar in dva delavca. Tu so, da bi se posvetovali o tem, kako nadaljevati. Ugotovijo, da bodo hitro zaključili, saj jih je malo.

4.2 Jermanov pogovor z Lojzko

Lojzka pride k krčmo z namenom, da bi Jermana obvestila, kaj se dogaja zunaj. Pove mu, da se ljudje zbirajo zunaj pred krčmo in ob cerkvi ter se pogovarjajo o tem, kako ga bodo preselili.

4.3 nastop Kalandrovke

V krčmi se začne zbirati vedno več ljudi, ki so sovražno nastrojeni proti Jermanu. Med njimi je tudi Kalandrova žena, ki začne sitnariti svojemu možu in mu govoriti, da meče slabo luč na njo in otroke, on pa to sprejme brezbrizno in ji le ponudi kozarec vina.

4.4 Jermanov odnos do množice

Množica v krčmi postaja vedno bolj vihrava in nasprotuje Jermanovim naprednim idejam. Vsako njegovo besedo obračajo proti njemu. Sploh ga nočejo poslušati. Končno ena izmed žensk omeni, da njegova mati umira, on pa nasprotuje Bogu. To ga spet prizadene in ljudi začne zmerjati s hlapci (Hlapci! Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni, ustvarjeni za hlapčevanje! Gospodar se menja, gospodar pa ostane in bo ostal na vekomaj, zato ker je hrbet skrivljen, biča vaje in željan), ti pa ga napadejo.

5.1 Kraj dogajanja v petem dejanju

V petem dejanju je kraj dogajanja spet Jermanova soba. Jerman, Lojzka in Geni se pogovarjajo o Jermanovem odhodu. Tokrat je ozračje zelo mirno in pohlevno, celo nekoliko žalostno.

5.2 Jermanova kazen

Jermanu se zdi odhod na Goličavo dokaj logična posledica njegovih dejanj. Kmalu je vedel, da ga bodo oblasti kaznovale in zato bi rad čim prej odšel iz tega kraja. A vendar se mu zdi, da je čas »zvest hlapec«, ki pa pride prehitro.

5.3 Poslavljanje

Od Jerman se najprej prideta poslovit Hvastja, ki mu prinese koline (Jerman jih zavrne) in Lojzka. Pri obeh je čutiti nekakšen občutek krivde za njegov odhod. Nihče mu ne zavida odhoda v mrzlo in neznano deželo, ki se mu obeta.

5.4 Jermanov pogovor s Kalandrom

Kalandar se prav tako žalostno poslovil od Jermana, vendar v njegovem srcu še vedno ostaja upanje. Pove mu, da namerava organizirati še en sestanek in da ima že obljubo sedmih ljudi (torej vedno več, kar daje upanje). Zaupa mu tudi, da bo vedno njegov prijatelj, če ga bo potreboval.

5.5 Jermanova krivda

Župnik Jermanu očita, da je kriv za materino smrt, ker ve, da je to njegova šibka točka. Jerman tega seveda ne želi, zato se skuša pokesati. Župnika sprašuje, s čim mu bi bilo oproščeno in kako bi

njegova mati lahko živela dlje. Odgovor je krut: popolno kesanje! Tega Jerman najprej ni sposoben zavreči vseh svojih načel, vendar ga materino trpljenje le spreobrne.

5.6 Konec drame

Na koncu je Jerman popolnoma obupan, saj ne dobi materinega blagoslova za na pot. Zato se odloči, stopi do mize in si hoče vzeti življenje. Tedaj zasliši materin blagoslov, ki ga seveda sprejme, in Lojzkin vzklik. Našel je »dušo, dekle, ženo!«.

S tem nam Cankar v nadaljnji Jermanovi usodi še pusti kanček upanja za prihodnost.

5.7 Simboli

Na koncu drame je moč opaziti množico simbolov, saj se zgodba ne odvija več popolnoma realno, temveč že sam Jerman s svojimi vzkliki materi stopnjuje dogajanje. Potem je tu odpuščanje, materin klic, njegov vzklik, revolver... Skratka cel kup simbolov.

5.8 Najbolj pretresljiv dogodek

V Cankarjevi drami me ni najbolj pretreslo kruto življenje Jermana, temveč odnos celotnega slovenskega ljudstva. Če je res, da drama odraža tedanje življenje, potem lahko rečem, da je bil svet popolnoma pokvarjen in kvečjemu hvaležni smo lahko avtorjem, kot sta na primer Cankar in Prešeren, da so v nas budili tisti kanček narodne zavesti, ki je še ostal in srečno preživel.

5.9 Pomen besede hlapec

V drami se pomen besede hlapec spreminja. Prvič besedo uporabi župnik, ki Jermanu s primerom iz vsakdanjega življenja razlaga, kaj misli o slovenskem ljudstvu. Pravi, da tisti, ki je hlapec, naj bo hlapec. Jerman to uporabi tudi pri svojem nastopu v gostilni, le da tokrat vaščane ozmerja s hlapci in ničvredneži, saj se le podrejajo oblastem in se ne znajo postaviti zase, kar pa ni njegov namen. Zato je morda celo razočaran in prizadet, saj je verjel v ljudi, ki pa so razočarali njega in tudi še marsikoga drugega.

6.1 Citat

Narod si bo pisal sodbo sam! (Jermanova replika na Minkino izjavo, da malobrižnost narodu koplje prezgodnji grob.)

7.1 Bibliografski podatki

Ivan Cankar (1969): Hlapci. Državna založba Slovenije, zbirka Zbrana dela, peta knjiga, Ljubljana.